

Bengt Karlsson
08-700 08 84

2004-09-01

Dnr 22-156-95

Vänersborgs tingsrätt
Miljödomstolen
Box 1070
462 28 VÄNERSBORG

**Ansökan om omprövning enligt 24 kap. 5 § miljöbalken av
Gullspångs kraftverk och Skagerns reglering, Gullspångsälven
(nr 108), Gullspångs kommun, Västra Götalands, Värmlands och
Örebro län**

Yrkande

Kammarkollegiet påkallar omprövning enligt 24 kap. 5 § miljöbalken (MB) av rubricerade företag, varvid kollegiet yrkar förpliktande för tillståndshavaren

- A. att** underhålla och för framtiden vidmakthålla en av Gullspångs kommun anlagd laxtrappa i åfåran
- B. att** anpassa befintliga luckor i kraftverksdammen så att det i åfåran omedelbart nedströms dammen ger en vattenföring om 3 m³/s vid vattennivån + 68,50 m i Skagern
- C. att** släppa 3 m³/s i åfåran vid vattennivån + 68,50 m i Skagern
- D. att**, med ändring av första meningen i p. 2 i tappningsföreskrifterna på s. 2 i dom 1993-11-10 (A 86/1965:6), tillse att vattenframrinningen i Gullspångsälven i höjd med sidokanalen aldrig understiger 9 m³/s vid vattennivån + 68,50 m i Skagern
- E. att**, efter Fiskeriverkets bestämmande, öka minimitappningen i åfåran med 2 m³/s under totalt 20 dygn under perioden 1.9 – 30.11
- F. att**, med ändring av p. 4 i tappningsföreskrifterna på s. 2 i dom 1993-11-10 (A 86/1965:6), ej bedriva korttidsreglering under perioden 20.4 - 19.8.
- G. att** på statens bekostnad bygga om divergeringsdammen i huvudsaklig överensstämmelse med ingivet förslag
- H. att** på statens bekostnad utföra biotopåtgärder i Åråsforsarna i huvudsaklig överensstämmelse med nedan angivet förslag

Kollegiet yrkar att byggnadstiden skall bestämmas till fem år.

2004-09-01

Dnr 22-156-95

Det yrkas vidare att tiden för anmälan om oförutsedd skada fastställs till tio år.
Slutligen yrkas verkställighetstillstånd enligt 22 kap. 28 § MB.

Höjdsystem

Alla höjdangivelser uttrycks i höjdsystem RH 00 om inte annat anges i texten.

Bakgrund och geografisk orientering

Gullspångsälven avvattnar sjön Skagern till Vänern. Genom Kungl. Maj:ts resolution 1907-11-15 lämnades tillstånd att uppföra en dammbyggnad strax nedströms Skagern utlopp i Gullspångsälven. I anslutning till dammen anlades åren 1906 – 1908 Gullspångs kraftverk som utnyttjar fallhöjden mellan Skagern och Gullspångsfallets fot.

Hova tingslags häradsrätt lämnade 1909-10-21 tillstånd att dämna upp vattnet i Skagern till höjden + 21,97 m i ett lokalt höjdsystem. I Västerbygdens vattendomstols dom 1926-03-01, som fastställdes av Högsta Domstolen, medgavs bl.a. att dämmningsgränsen höjdes till + 22,50 m i ett lokalt höjdsystem. I vattendomstolens dom 1934-03-23, vilken fastställdes av Högsta Domstolen, medgavs rätt att under viss del av året tillämpa en sänkingsgräns om + 19,50 m i ett lokalt höjdsystem.

Dåvarande Västerbygdens vattendomstol har i dom 1969-07-11 (mål A 86/65) lämnat tillstånd till ombyggnad av kraftverket. Genom domen lämnades bl.a. tillstånd att utföra en ca 1,5 km lång sidokanal med damm, den s.k. divergeringsdammen, från Gullspångsälven till Kolstrandsviken i Vänern, se karta, **bilaga 1**. Genom domen 1993-11-10 fick kraftverksägaren tillstånd att höja tröskeln på divergeringsdammen till nivån + 46,20 m.

Slutliga vattenhushållningsbestämmelser fastställdes på s. 1-2 i dom 1993-11-10, **bilaga 2**.

Vid en tappning från kraftverket om 180 m³/s går ca 60 m³/s genom Åråsforsarna och ca 120 m³/s genom sidokanalen.

Definitioner

Med **åfåran** avses i denna ansökan det avsnitt av Gullspångsälven som torrlagts genom tillkomsten av Gullspångs kraftverk d.v.s. sträckan mellan kraftverksdammen och kraftstationsavloppets mynning i älven.

Med **Gullspångsälven** avses den del av älven som ligger mellan kraftstationsavloppets mynning i älven och älvens mynning i Vänern vid Årås.

Med **sidokanalen** avses den grävda kanal i nedre delen av Gullspångsälven varigenom del av älvens vatten kan ledas ut till Kolstrandsviken i Vänern.

2004-09-01

Dnr 22-156-95

Med **divergeringsdammen** avses den damm som uppförts i nedre delen av Gullspångsälven vid inloppet till sidokanalen för att säkerställa att viss del av älvens vatten leds till Gullspångsälven.

Med **Åråsforsarna** avses Lilla och Stora Åråsforsarna i nedre delen av Gullspångsälven mellan divergeringsdammen och älvens utlopp vid Årås.

Med **korttidsreglering** avses dygns- och veckoreglering, varigenom tappningen genom Gullspångs kraftverk kan omfördelas under dygnet respektive under veckan.

Föreslagna åtgärder och nyttan av dessa

Gullspångsälven nedströms kraftverket innehåller de enda kvarvarande naturliga reproduktionsområdena för Gullspångslaxen och Gullspångsöringen. De båda stammarna är unika och har ett mycket högt värde ur både bevarande- och naturvårdssynpunkt. Gullspångslaxen är en av de få kvarlevande sötvattenlevande laxstammar i världen och den enda av tre sötvattenlevande laxstammarna inom EU som idag kan betecknas som ett vilt ursprungligt bestånd. Detta beror bl.a. på att inga utsättningar påverkat stammens genetiska egenskaper. Den naturliga reproduktionen nedströms kraftverket fungerar mycket dåligt och det är därför av största vikt att yrkade åtgärder genomförs. De i ansökan yrkade åtgärderna är nödvändiga för att uppnå en gynnsam bevarandestatus i två Natura-2000- områden.

Laxtrappa

Under 2004 färdigställdes genom Gullspångs kommuns försorg och statens bekostnad en laxtrappa i åfåran i huvudsaklig överensstämmelse med bilagda skiss, **bilaga 3**. Tillståndshavaren skall underhålla och för framtiden vidmakthålla laxtrappan.

Ökad minimitappning

I dammen befintliga luckor skall anpassas så att de i åfåran nedströms dammen ger en vattenföring om 3 m³/s vid vattennivån + 68,50 m i Skagern. Detta innebär att vattenföringen blir något högre vid vattennivåer överstigande nyss angiven nivå och något lägre vid vattennivåer understigande nyss angiven nivå. Vid vattennivån + 69,39 m i Skagern uppgår vattenföringen till 3,56 m³/s, vid nivån + 69,00 m uppgår vattenföringen till 3,33 m³/s och vid nivån 68,00 m uppgår vattenföringen till 2,65 m³/s. Vid nivån + 67,00 m uppgår vattenföringen till 1,72 m³/s. Under större delen av tiden varierar vattennivån vid luckintaget mellan + 68 och + 69 m vilket innebär att vattenföringen, vid ett bifall till ansökan, kommer att variera mellan 2,65 och 3,33 m³/s.

Laxtrappan och tappningen om 3 m³/s medför att Gullspångslaxen och Gullspångsöringen kan reproducera sig i den tidigare torrlagda åfåran.

Under p. 2 i tappningsföreskrifterna på s. 2 i dom 1993-11-10, bilaga 2, föreskrivs att "Vattenframrinningen i Gullspångsälven i höjd med sidokanalen

2004-09-01

Dnr 22-156-95

skall aldrig understiga 6 m³/s". Meningen skall ändras enligt följande:
"Vattenframrinningen i Gullspångsälven i höjd med sidokanalen skall inte understiga 9 m³/s vid vattennivån + 68,50 m i Skagern."

Efter Fiskeriverkets bestämmande skall minimitappningen öka i åfåran med 2 m³/s under totalt 20 dygn under perioden 1.9 – 30.11. Syftet är att förbättra möjligheterna för den uppvandrande fisken att vandra upp genom laxtrappan.

Korttidsreglering

På s. 2 p. 4 i nyss angiven dom stadgas "I övrigt får tappningen fritt varieras genom kraftverket". Föreskriften skall kompletteras enligt följande "I övrigt får tappningen fritt varieras genom kraftverket, dock får korttidsreglering inte bedrivas under perioden 20.4 – 19.8, då tappningsändringar endast får ske en gång i veckan under normala tillrinningsförhållanden".

Ombyggnad av divergeringsdamm

I syfte att avleda den ökade minimitappningen till Åråsforsarna och samtidigt begränsa höjda vattenstånd uppströms divergeringsdammen och därigenom undvika markskador uppströms dammen, skall denna förlängas och höjas.

Bilaga 4:1 visar nuvarande förhållanden och fotografiet, **bilaga 4:2**, visar divergeringsdammen vid en vattenframrinning om ca 180 m³/s. Av **bilaga 4:3** framgår ett enkelt förslag till dammbyggnad. Befintlig divergeringsdamm kompletteras genom att den nuvarande dammen med en längd av 160 m förlängs med ca 100 m. Förlängningen skall ske genom att en del av den gamla dammen rivs ut och nedströms denna ersätts med två "spetsiga vinkelben" som innebär att den nya dammens "hydrauliska längd" förlängs med ca 100 m. Befintlig damm höjs från tillståndsgiven höjd + 46,20 m till krönhöjden + 46,28 m, vilket också skall vara krönhöjden på den kompletterande dammförlängningen. Nya erosionsfoder av sten och block placeras nedströms dammutbyggnaden. Dammkonstruktionen på den nya dammdelen skall motsvara konstruktionen av den ursprungliga divergeringsdammen.

Biotopåtgärder i Åråsforsarna

I Åråsforsarna skall biotopåtgärder i form av stenuläggning m.m. utföras så att höjningen av vattennivån vid divergeringsdammen inte överstiger 8 cm vid en minimitappning om 9 m³/s. Sten, grus och blockmaterial skall läggas ut för att tillskapa en så varierad forsmiljö som möjligt, lämpad för laxfiskproduktion. Syftet med biotopåtgärderna är att förbättra reproduktionsmöjligheterna för den laxartade fisken.

Skador och kostnader

1. Enligt 39 § 1 st. p 2 i miljöbalkens promulgationslag jämförd med 31 kap. 22 § 1 st. 2 p MB, är en tillståndshavare, när omprövning sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, skyldig att utan ersättning tåla en skada motsvarande upp till 5 % av det produktionsvärde eller det värde av vattenmängd, fallhöjd eller magasinvolym som avses i 31 kap. 22 § andra stycket MB.

2004-09-01

Dnr 22-156-95

Produktionsförlusten till följd av den ökade tappningen om 3 m³/s, uppgår till 5 % av produktionsvärdet.

Staten skall bekosta ombyggnaden av divergeringsdammen samt bekosta biotopåtgärderna i Åråsforsarna. Därtill kommer kostnaden för framtida underhåll och förnyelse av laxtrappan och den ombyggda divergeringsdammen, kostnader som tillståndshavaren skall stå för.

2. Beträffande eventuella skador för fastighetsägare runt sjön Skagern och utefter åfåran (älvsträckan mellan dammen och kraftverkets utlopp) kan konstateras att tillståndshavaren redan idag har rätt att, inom ramen för gällande vattenhushållningsbestämmelser, både avstå från tillståndsgiven korttidsreglering och frivilligt släppa de av kollegiet i denna ansökan yrkade tappningarna utan att fastighetsägarna har någon möjlighet att påverka tappningarna eller att få skadeersättning. Det saknar betydelse om tillståndshavaren frivilligt genomför yrkade tappningar och avstår från korttidsregleringarna eller om tillståndshavaren i en dom åläggs att genomföra dessa förändringar. Ett bifall till denna ansökan kan således redan av denna anledning inte medföra någon skada för fastighetsägare runt sjön eller utefter åfåran.

3. Vad gäller själva Gullspångsälven, d.v.s. älvsträckan mellan kraftstationsavloppets mynning i älven och älvens mynning i Vätern vid Årås, har SMHI i utredningen "Framtida vattenståndsvariationer i Gullspångsälvens mynningsområde", **bilaga 5**, beräknat förändringarna av vattenstånden till följd av yrkade omprövningsåtgärder. Jordbruksverket har, genom Stig Svenmar, i **bilaga 6**, ytterligare analyserat SMHI:s beräkningar. SMHI har beräknat att vattenståndet vid divergeringsdammen vid en minimitappning om 9 m³/s, kommer att höjas med 8 cm i förhållande till dagens vattenstånd vid en minimitappning om 6 m³/s. Med samma beräkningssätt höjs vattenståndet vid "forsnacken" under dessa förutsättningar med 10 cm. Jordbruksverket har på s. 3 (se tabell) beräknat de blivande vattenstånden vid divergeringsdammen vid vattenföringar mellan 9 och 230 m³/s och kommit fram till att ökningen blir som störst vid minimitappningen 9 m³/s. Vid en vattenföring omkring 100 m³/s blir vattenstånden före och efter åtgärderna i stort sett lika. Vid flöden högre än 100 m³/s sjunker vattenståndet i förhållande till nuläget. Sänkningen blir exempelvis 12 cm vid en vattenföring om 220 m³/s. Detta beror i huvudsak på att divergeringsdammen har förlängts.

Det må nämnas att det i dagsläget bedrivs korttidsreglering året runt. Jordbruksverket konstaterar på s. 3 att under perioden 20.4 till 19.8, då korttidsreglering i framtiden inte får ske, kommer högvattentopparna på nivån + 46,95 m att utebli, liksom lågvattenstånden på nivån + 46,20 m. I stället erhålles ett relativt jämt vattenstånd under dygnet som, beroende på tillrinningen, beräknas ligga på nivån + 46,45 m till + 46,55 m för tillrinningar inom intervallet 50-80 m³/s. Under perioden 20.8 till 19.4 tillämpas korttidsreglering, vilket innebär att högvattenstånden under vardagsdygnet kommer att sjunka med ca 12 cm till nivån + 46,82 m och att lågvattenstånden kommer att öka med ca 8 cm till nivån + 46,28 m.

2004-09-01

Dnr 22-156-95

4. Beträffande eventuella skador nedströms divergeringsdammen kan konstateras att dammförändringarna i kombination med planerade biotopåtgärder i Åråsforsarna, medför ändrade vattenflöden och vattenstånd nedströms divergeringsdammen. Förändrade flöden och vattenstånd i förhållande till nuläget bör analyseras separat för perioderna 20.4 till 19.8 (A) och 20.8 till 19.4(B).

A. Under sommarperioden sker ingen korttidsreglering utan tappningen kommer i princip att justeras veckovis. Primärt innebär detta att vattenståndet blir tämligen jämnt både i sidokanalen och i Kolstrandsviken och att flödet genom kanalen i princip kommer att styras av den nyttiga tillrinningen till Skagern, varvid ca 2/3 av flödet kommer att gå genom sidokanalen och 1/3 genom Åråsforsarna. Den stora skillnaden mellan dagens förhållande och det framtida är att torrläggningen av sidokanalen minskar liksom flödestopparna under framförallt dagtid vardagar då kraftverket körs för maximal produktion. Dygnsvariationerna av Kolstrandsvikens vattenstånd kommer också att upphöra eftersom korttidsregleringen upphör. Dessa förändringar under en betydande del av vegetationsperioden bedöms rent allmänt innebära en inte obetydlig förbättring för i första hand de boende kring Kolstrandsviken.

Vattenståndsvariationerna i Pankådran, (se bilaga 1 till bilaga 5) som nu förorsakas av korttidsregleringen, kommer i princip att försvinna.

Vattenstånden i Tosundet (se bilaga 1 till bilaga 5) påverkas inte av korttidsregleringen av Gullspångsälven.

B. Under denna period kommer en korttidsreglering att ske som innebär 0-tappning i sidokanalen under perioder med kommande minimitappning om 9 m³/s nedströms kraftverket, dvs. samma situation som vid nuvarande minimitappning på 6 m³/s.

Vid flöden uppströms divergeringsdammen på upp till ca 100 m³/s kommer flödet genom sidokanalen att minska något på grund av de planerade biotopåtgärderna vid Åråsforsarna och byggnadsåtgärderna vid divergeringsdammen. Vid flöden över 100 m³/s uppströms divergeringsdammen kommer flödet genom sidokanalen att öka. Vid ett totalt maxflöde i regleringscykeln om ca 220 m³/s kommer ca 154 m³/s att passera genom sidokanalen istället för som för närvarande ca 136 m³/s. Denna flödesökning ger upphov till en viss höjning av vattenståndet i sidokanalen (en ökning av nuvarande vattenståndsamplitud från ca 0,8 m till ca 0,9 m), liksom en viss höjning av vattenhastigheten, se bilaga 6:1 figur 2 i SMHI:s utredning bilaga 5. De ökade flödena genom sidokanalen vid en korttidsreglering kommer även att ge upphov till något högre vattenståndsamplitud i Kolstrandsviken (se bilaga 6:2 figur 3 i SMHI:s utredning) under dygn när både minimitappning och maximal ”regleringstappning” tillämpas. Under dessa förhållanden beräknas vattenståndsamplituderna i Kolstrandsviken att öka från ca 0,25 m till knappt 0,3 m. Dessa beräkningar bygger på att vattenståndet i Vätern ligger vid högsta dämningens grän. Vid lägre vattenstånd i Vätern kan man förvänta sig att

2004-09-01

Dnr 22-156-95

vattenståndsvariationerna under dygn med utpräglad korttidsreglering blir högre, och att även de ökade flödena ger upphov till större variationer.

Sammanfattningsvis bedöms den uteblivna korttidsregleringen under perioden 20.4 till 19.8 väl kompensera de eventuella olägenheter som kan uppstå i sidokanalen och Kolstrandsviken under övrig tid på året på grund av något större vattenståndsamplituder förorsakade av nu gällande korttidsreglering i kombination med ökade flöden i sidokanalen vid högvattenflöden (mer än 100 m³/s).

En beräkning av eventuell påverkan av vattenstånden i Pankådran och Tosundet, pekar på att ett bifall till omprövningsansökan knappast medför iakttagbara förändringar i praktiken. Även om dessa beräkningar är gjorda när vattenståndet i Vänern ligger vid högsta dämningssgräns, bedöms påverkan även vid lägre vattenstånd i Vänern bli marginell.

Miljökonsekvensbeskrivning

Enligt 6 kap.1 och 2 § MB erfordras ingen miljökonsekvensbeskrivning vid en ansökan om omprövning enligt 24 kap. MB.

Uppgifter om hur de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. skall iakttas (22 kap. 1 § 1 st. 4 p MB)

Enligt 2 kap. 1 § MB skall alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd vara skyldig att visa att de förpliktelser som följer av kapitel 2 iakttas. Ett bifall till en omprövningsansökan innebär att tillståndshavaren blir skyldig att följa nya villkor och det är alltså tillståndshavaren som kommer att bedriva verksamheten och inte kollegiet. De nu ansökta förändringarna innebär inte några svårigheter att uppfylla hänsynsreglerna. Kollegiet anser därför att några uppgifter av rubricerade slag inte behöver lämnas i denna omprövningsansökan.

Förslag till övervakning och kontroll av verksamheten (22 kap. 1 § 1 st. 5 p MB)

Enligt kollegiets uppfattning behövs ingen övervakning och kontroll av verksamheten för det fall denna ansökan vinner bifall.

Planförhållanden

Gullspångsälvens stora betydelse för Gullspångslaxen och Gullspångsöringen har medfört att älven förklarats som ett Natura-2000 område. Denna omprövningsansökan har till syfte att åstadkomma en gynnsam bevarandestatus

2004-09-01

Dnr 22-156-95

för Gullspångslaxen och de övriga arter och naturtyper som pekas ut i de två Natura-2000-områden som ansökan berör, nämligen SEO 54213; SEO 540288.

Tillåtlighet

Mot bakgrund av vad ovan anförts om nytta, skada och kostnader anser kollegiet att denna ansökan är tillåtlig enligt den tillåtlighetsregel som gäller i omprövningsmål, nämligen regeln i 24 kap. 5 § fjärde stycket MB. Som framgår i slutet av denna ansökan har tillståndshavaren medgivit ansökan.

Tillståndshavare

Fortum Generation AB, 115 77 STOCKHOLM.

Sakägare

Samtliga till- och ombyggnadsarbeten på **divergeringsdammen** kommer att ske på fastigheten Årås 1:16, vilken ägs av Karl Ros, Årås Gård, 547 91 Gullspång. Biotopåtgärderna i **Åråsforsarna** kommer att ske inom vattenområden tillhörig fastigheterna Lilla Årås 2:2 som ägs av Stefan Eriksson, Lilla Årås, 547 00 Gullspång, och Årås 1:4 som ägs av tillståndshavaren. Fastigheternas belägenhet framgår av bilaga 4:3..

Med hänsyn till vad som anförts under rubriken ”Skador och kostnader”, kommer ett bifall till denna ansökan inte föranleda skada på mark eller vatten som tillhör annans fastighet eller på byggnader eller anläggningar som finns på fastighet och inte heller på fastighets användningssätt, se 9 kap. 2 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Aktförvarare

Gatuchefen Per-Arne Olofsson, Gullspångs kommun, Box 400, 547 24 Gullspång, tel. 0551/36122.

Förhandlingslokal

Kommunhuset i Gullspång, adress som ovan.

Ansökningsavgiften, 450 kr, har betalats in på Miljödomstolens postgirokonto nr 814081-6.

2004-09-01

Dnr 22-156-95

Bengt Karlsson
Advokatfiskal

Denna ansökan medges av Fortum Generation AB
genom

Fullmakt och reg.bevis bifogas